

Ankara 1963), Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin *Heyâkılı'n-nûr (Nur Heykelleri)*, İstanbul 1949; Ankara 1963, 1986), İbn Atâullah el-İskenderî'nin *el-Hikemü'l-Atâ'îyye* (İstanbul 1950) adlı eserlerini Türkçe'ye tercüme etmiştir. Ölümünden sonra da iki makalesi yayımlanmıştır ("Muh-yî'd-dîn-i Arabî ve Tasavvuf", *A'İFD*, 1/1 [1952], s. 22-29; "Tasavvuf İstilahları", *A'İFD*, 1/4 [1952], s. 1-13).

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, *Sicill-i Ahvâl Dosyası*, nr. 1373; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, I, 142; III, 463, 466-467; *Türk Parlamento Tarihi: TBMM-II. Dönem: 1923-1927* (haz. Kâzım Öztürk), Ankara 1995, III, 776-777; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İstanbul 1996, IV, 120-121; İzmirli İsmail Hakkı – Şeyh Safvet, *Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati* (nşr. İbrahim Hatiboğlu), İstanbul 2001, neşredenin girişi, s. 15-43; Nafiz Danışman, "Tasavvuf Şiirlerinden Düşündürücü Tercümeleler", *A'İFD*, V/1-4 (1956), s. 79; Mustafa Birol Ülker – Ömer Faruk Bahadır, "Şeyh Mustafa Safvet (Yetkin) ve Tasavvuf Dergisi", *Müteferrika*, sy. 24, İstanbul 2003, s. 145-157; Mustafa Kara, "Cem'iyet-i Süfiyye", *DA*, VII, 335; Bilgin Aydın, "Meclis-i Meşâyih", a.e., XXVIII, 247-248.

MUSTAFA BİROL ÜLKER

YETKİN, Suut Kemal (1903-1980)

Sanat ve edebiyata dair çalışmalarıyla tanınan Türk bilim adamı.

Urfa'da doğdu. Babası Şeyh Saffet Yetkin'dir. Ailesi İstanbul'a gelip yerleşince ilk öğrenimini İstanbul Numûne-i Tatbikat Mektebi'nde, orta öğrenimini Mekteb-i Sultânî'de tamamladı. Lise yıllarında "Suud Saffet" adıyla yayımladığı şiirleriyle edebiyat dünyasına girdi; edebiyatla ilişkisini eleştiri ve denemeleriyle sürdürdü. 1925'te Fransa'ya giderek Sorbonne ve Rennes üniversitelerinde felsefe, estetik ve sanat tarihi eğitimi aldı. 1929'da Paris Ecole Normale Supérieure'de pedagoji seminerlerine katıldı. 1930'da yurda döndükten sonra Konya, Edirne ve Ankara'daki liselerde, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde felsefe ve pedagoji öğretmenliği yaptı. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde estetik ve sanat tarihi doçentliğine tayin edildi. 1937'de İstanbul'dan ayrılıp Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'nde Fransızca öğretmenliği, 1938-1941 yıllarında Maarif Vekâleti Güzel Sanatlar umum müdürlüğü görevlerinde bulundu. Bu görevi sırasında I. Devlet Re-

Suut
Kemal
Yetkin

sim ve Heykel Sergisi açılmış, geleneksel ve çağdaş Türk sanatını tanıtmakta öncülük eden *Güzel Sanatlar Dergisi* yayım hayatına girmiştir.

1941'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde estetik ve sanat tarihi profesörlüğüne getirilen Suut Kemal, 1943-1950 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yedi ve sekizinci dönem Urfa milletvekili olarak görev yaptı. 1950'de yeniden akademik hayata dönerek Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Türk ve İslâm Sanatları Kürsüsü'nde çalışmaya başladı. Bir yıl sonra, uzun yıllar müdürlüğünü yapacağı Türk ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü'nü kurdu ve bu alanda çalışan bilim adamlarını bir araya topladı. Komitesinde yer aldığı Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi'ni oluşturma çabaları içine girdi ve dört yılda bir düzenlenen, Türk sanatının dünyaya tanıtılmasında büyük önem taşıyan, günümüzde de sürdürülen kongrelerin ilkinin 19 Ekim 1959'da Ankara'da gerçekleştirdi. 1951-1953 yıllarında İlahiyat Fakültesi'nde dekanlık ve 1959-1963 arasında Ankara Üniversitesi'nde iki dönem rektörlük görevinde bulundu. Bu sırada önemli yayınların basılmasını sağlayan Ankara Üniversitesi Basımevi'ni açtı. 1958'de ordinar-yüs profesörlüğe yükseltildi. 1963-1964 ders yılında Columbia ve Paris Sorbonne üniversitelerinde de Türk sanatı üzerine dersler verdi. Yurda döndüğünde İlahiyat Fakültesi'nden ayrıldı; Ankara Üniversitesi'nde yeni kurulan Eğitim Fakültesi'ne geçerek Güzel Sanatlar Eğitimi Kürsüsü'nü oluşturdu. Aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi'nde sanat tarihi derslerine başladı, 1968'de burada da Sanat Tarihi Bölümü'nü kurdu; 1973 yılında emekliliğe ayrılıncaya kadar her iki üniversitedeki görevlerine devam etti. 1949-1966 yıllarında Türk Dil Kurumu üyeliği yaptı; 1947-1950 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı

Tercüme Bürosu'nda görev aldı. Türkiye'deki Sanat Eleştirmenleri Derneği'ni kurdu. 18 Nisan 1980'de Ankara'da öldü. *Ars Orientalis* ve *Studia Islamica* gibi yabancı bilimsel dergilerde yazıları yayımlanan ilk Türk sanat tarihçisidir. Ayrıca Cumhuriyet Türkiye'si'nde güzel sanatlar konusundaki ilk yayın olan *Ar* dergisinin yönetmenliğini yapmıştır. Sanat tarihçisi, yazar, çevirmen, eleştirmen, yönetici, eğitimci, denemeci ve düşünür olarak birçok niteliği bünyesinde barındıran Suut Kemal Yetkin yurt içinde ve yurt dışında faaliyetlerini başarıyla sürdürebilmiş aydınlardan biridir. Gelecek kuşaklara Türk İslâm sanatı, Batı uygarlığı, çağdaş sanat, felsefe ve edebiyat alanlarında Türkçe ve yabancı dilde kırkı aşkın kitap, seksenden fazla makale ve deneme yazısı, yirmiyeye yakın çeviri kitap bırakmıştır.

Eserleri. 1923'te henüz yirmi yaşında iken *Şi'r-i Leyâl* adlı bir şiir kitabı yayımlanan Yetkin'in diğer belli başlı eserleri şunlardır: *Estetik* (İstanbul 1931), *Sanat Felsefesi* (İstanbul 1934), *Filozofi ve Sanat* (İstanbul 1935), *Sanat Meseleleri* (İstanbul 1945), *Leonardo da Vinci'nin Sanatı* (İstanbul 1945), *İslâm Mimarisi* (Ankara 1954), *İslâm Sanatı Tarihi* (Ankara 1954), *Büyük Ressamlar* (İstanbul 1955), *Günlerin Götürdüğü: Edebiyat Üzerine Düşünceler* (İstanbul 1958), *L'architecture turque en Turquie* (Paris 1962), *Edebiyatta Akımlar* (İstanbul 1967), *Şi'r Üzerine Düşünceler* (İstanbul 1969), *Türk Mimarisi* (Ankara 1970), *L'ancien-peinture turque* (Paris 1970), *Estetik Doktrinler* (Ankara 1972), *İslâm Ülkelirinde Sanat* (İstanbul 1974), *Büyük Tendirginler* (Ankara 1976), *Barok Sanat* (İstanbul 1977), *Edebiyat Üzerine Denemeler* (Ankara 1978), *Estetik ve Ana Sorunları* (İstanbul 1979). Çevirilerinden şu eserler zikredilebilir: Lessing'den *Laocoon* (1935), Hegel'den *Estetik* (1936, özet tercüme), Sauvaget'den *İslâm Dünyası: Kısa Kronoloji* (Ankara, ts., Faik Reşit Unat ile birlikte), Ernst Kühnel'den *Doğu İslâm Memleketlerinde Minyatür* (Ankara 1952, Melahat Özgü ile birlikte) (eser ve makalelerinin bir listesi için bk. *Suut Kemal Yetkin'e Armağan*, s. XI-XVII).

BİBLİYOGRAFYA :

Günsel Renda, "Suut Kemal Yetkin'in Bilimsel Kişiliği", *Suut Kemal Yetkin'e Armağan*, Ankara 1984, s. XI-XVII, 1-4; Adnan Turani, "Suut Kemal Yetkin ve Plastik Sanatlar", a.e., s. 11-15; Hikmet Dizdaroğlu, "Denemeci Suut Kemal Yetkin", a.e., s. 5-10; a.mlf., "Suut Kemal Yetkin'in Ardından", *AC İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştır-*

YETKİN, Suut Kemal

malar Dergisi, III, Ankara 1981, s. 13-16; Bedredin Cömert, "Suut Kemal Yetkin", *Milliyet Sanat Dergisi*, sy. 4, İstanbul 1980, s. 22-23; Şinasi Özdenoğlu, "Bir Hümanisti Anarken: Suut Kemal Yetkin", *a.e.*, sy. 23 (1981), s. 27-28; Neşet Çağatay, "Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin (1903-1980)", *AÜ İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, III (1981), s. 5-7; Sabahattin Teoman, "Büyük Tedirgin: Suut Kemal Yetkin için", *a.e.*, s. 9-12; İbrahim Ağâh Çubukçu, "Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin'le Bir Söyleşi", *a.e.*, s. 17-19; Nurcan Yazıcı, "Türkiye'de Sanat Tarihinde İlkler / Öncüler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, VII/14, İstanbul 2009, s. 571-607.

EBRU KARAKAYA

YEÛK
(يعوق)

**Kur'ân-ı Kerim'de
Nûh kavminin taptığı belirtilen
ve Câhiliye döneminde de tapılan
putlardan biri.**

Kelimenin kökeni ve anlamı bilinmemekle beraber (*ERE*, I, 663) Arapça olmadığı, ancak "menetmek, korumak" anlamındaki Arapça *avk* köküyle bağlantısının bulunabileceği, dolayısıyla kelimenin "koruyucu" mânasına geldiği, söz konusu puta tapanların kendilerini musibetlerden, sapkınlıklardan ve kötü olaylardan koruduğuna inandıkları için ona bu adı verdikleri ifade edilmektedir. Wellhausen, her ne kadar "korumak, muhafaza etmek" mânası vermek için kelimeyi Habeşçe'ye bağlıyorsa da kelimenin "menetmek" anlamındaki Arapça kökünden de aynı anlam çıkmaktadır. Bu puta "kabileye karşı düşman saldırılarını engelleyen" mânası bu yüzden yüklenmiş olmalıdır (*Lisânü'l-'Arab*, "avk" md; Mustafavî, XIV, 256; Fahd, s. 195). Bazan yağmur yağdırdıklarına, bazan da yağmasına engel olduklarına inanılan, bu yüzden de aynı ilâhın iki ayrı yüzü gibi telakki edildikleri için birlikte anılan iki puta Yegûs ve Yeûk adlarının verildiği de nakledilmektedir (Yâkût, V, 439; Fahd, s. 194-195).

Nûh kavminin taptığı putlardan biri olan Yeûk (Nûh 71/21-23), İbnü'l-Kelbî'nin kaydettiğine göre, putları Arap yarımadasına getirip çeşitli kabilelere dağıtan Amr b. Lûhay tarafından Mâlik b. Mersed b. Cüşem b. Hâşid'e, Hemdânî'ye göre ise Mâlik (Hayvân) b. Zeyd b. Mâlik b. Cüşem b. Hâşid'e verilmiş, o da bu putu San'a'ya Mekke yönünde iki gecelik mesafede bulunan Hayvân adlı yerleşim merkezine koymuştur (*Kitâbü'l-Eşnâm*, s. 8, 36; *el-İklil*, s. 66). Bazı rivayetlerde Kinâne'nin veya Murâd kabilesinin taptığı, at şeklinde tasvir edilen Yeûk'un aslında Hz. Âdem'in çocuk-

larından biri veya Hz. Nûh öncesinde yaşamış sâlih bir kişi olduğu, ölümünden sonra şeytanın aldatmasıyla putlaştırıldığı belirtilmektedir. Yeûk'un Sebeli Kehlân'a ait bir put olduğu, daha sonra Benî Hemdân'a intikal ettiği de nakledilmektedir (Zemahşerî, VI, 218; Kurtubî, XVIII, 307; İbn Âşûr, XIV, 208-209). Hemdânîler ile Yemenliler'den onlara komşu olanların da bu puta taptıklarını belirten İbnü'l-Kelbî, Benî Hemdân'ın ve diğer Araplar'ın Yeûk kelimesini isim olarak kullanmadıklarını, herhangi bir şiirde de bu isme rastlamadığını belirtir (İbnü'l-Kelbî, s. 8). Ancak Yeûk adının zikredildiği şiirler mevcuttur (Fahd, s. 196). Yeûk diğer dört putla birlikte merkezî Arabistan'ın en eski putlarından; bunlar İslâm'ın gelişine kadar varlıklarını sürdürmüştür (*a.g.e.*, a.y.).

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafavî, *et-Tahkîk*, XIV, 255-256; İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Eşnâm* (nşr. Ahmed Zeki Paşa), Ankara 1969, s. 8, 36; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXIX, 98-99; Hemdânî, *el-İklil* (nşr. Muhibbüddin el-Hatîb), Beyrut 1407/1987, s. 66-67; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, VI, 218; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), II, 237; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 438-439; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII, 307; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm* (nşr. Mustafa Seyyid Muhammed v.dğr.), Cize 1421/2000, XIV, 142-143; J. Wellhausen, *Reste arabischen Heidentums*, Berlin 1897, s. 22; T. Fahd, *Le pantheon de l'Arabie centrale à la veille de l'hégire*, Paris 1968, s. 194-197; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 262-263; M. Tâhir İbn Âşûr, *Tefsîrü'l-Tahrîr ve'l-tenvîr*, [başki yeri ve tarihi yok], XIV, 208-209; Th. Nöldeke, "Arabs (Ancient)", *ERE*, I, 663; G. A. Barton, "Incarnation (Semitic)", *a.e.*, VII, 199-200.

ÖMER FARUK HARMAN

el-YEVÂKİT ve'l-CEVÂHİR
(البواقيت والجواهر)

Abdülvehhâb eş-Şa'rânî'nin
(ö. 973/1565)
tasavvuf ileri gelenleriyle
Ehl-i sünnet'in akaid anlayışını
uzlaştırmayı amaçlayan eseri.

Tam adı *el-Yevâkîit ve'l-cevâhir fî beyânî 'akâ'idî'l-ekâbir*'dir. Adında yer alan "ekâbir" kelimesiyle sûfiyye büyüklerine işaret edilir. 955'te (1548) kaleme alınan eser (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2054) kelâm konularının tamamını içerir ve dört bölümden oluşan bir mukaddime ile yetmiş bir bölümden (mebhas) meydana gelmektedir. Bu bölümleri ilâhiyyât, nübüvât ve sem'iyât şeklinde incelemek mümkündür. Mukaddimenin birinci bölümünde Muhyiddin İbnü'l-Arabî hakkında genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra, onun İslâm

dünyasında yanlış tanındığı, İslâm âlimlerinin görüşlerine aykırı düşüncelerin kendisine ait olmayıp sonradan eserlerine eklendiği ileri sürülmekte ve kendisinin Ehl-i sünnet çizgisinde bulunduğunu ortaya koymak amacıyla birçok âlimin onun lehindeki ifadelerine yer verilmektedir. Mukaddimenin ikinci bölümünde sûfilerin tarih boyunca mâruz kaldıkları iftiralardan söz edilerek İbnü'l-Arabî'ye nisbet edilen bazı fikirlerin bu iftiraller arasında yer aldığı belirtilmektedir. Üçüncü bölümde tasavvuf ehlinin sembolik dil kullanmasının sebepleri açıklanmakta, bu konudaki en önemli sebebin de başkalarının kendi aralarına girmesini engellemek olduğu belirtilmektedir. Dördüncü bölümde kelâm ilmi alanında derinleşmek isteyenlerin yapması gereken şeylere işaret edilmekte, âlimlerin bu ilme inkârcı fikirlere sahip kişi ve gruplarla mücadele etmek için başvurduğuna dikkat çekilmekte ve bu bağlamda İbnü'l-Arabî'nin çeşitli eserlerinden nakiller yapılmaktadır.

Eserin ilâhiyyât konularına ayrılan birinci bölümü yirmi sekiz alt bölümden oluşmakta ve kitabın yaklaşık üçte birini teşkil etmektedir. Müellif burada klasik kelâm konularını ele almış, rü'yetullah, kazâ ve kader bahislerine de temas etmiştir. Kitabın üçte birini aşan bir hacme sahip nübüvât bölümünde Allah'ın yarattıkları içinde en faziletli insanın Hz. Muhammed olduğu belirtildikten sonra üstünlük sıralamasında tasavvuf ileri gelenlerinin önemi vurgulanmış, büyük günah ve tekfir konularına da yer verilmiş, bu arada devlet başkanlığı meselesi Sünnî anlayış çerçevesinde açıklanmıştır. *el-Yevâkîit*'in on fasıldan meydana gelen üçüncü bölümü sem'iyât bahislerine tahsis edilmiş, burada da diğer kelâm kitaplarında zikredilen meseleler üzerinde durulmuştur.

Şa'rânî, keşif ehliyle fikir ehlinin akaid görüşlerini uzlaştırmak için kendisinden önce kimsenin bu kadar çaba göstermediğini söyler. Bunun yanında inkârcularla mücadele yönteminin benimsendiği kelâm ilminin bazı sakıncalarının bulunduğunu da ileri sürer. Müellif eserini yazarken hayatının son dönemlerinde bulunduğu, kitapta anlaşılmayan hususların âlimler tarafından incelenmeden iktibas edilmemesini ve ehl-i keşifin beyanlarını tam olarak kavrayamayan kimselerin kelâmcıların zâhir görüşlerine itibar etmesini tavsiye eder. Ona göre Süfiyye'nin akaidi keşif ve müşahedeye, kelâmcıların akaidi ise imana dayandığından Süfiyye yolu-